

Az egyház-hajó révkalauzai

KAMARÁS ISTVÁN

1941-ben született Munkácson. Olvasás- és vallás-szociológus.

**Buták, büszkék,
szakemberek,
értelmiségiek**

¹Németh László: *Új enciklopédia*. Nyugat, 1931:23.

„Minél butább a beszéd, annál jobban megközelíti az igazságot. A butaság szerény és őszinte, az ész meg köntörfalaz, és titkolózik. Az ész alávaló, a butaság meg nyílt és becsületes”, mondhatja Dosztojevszkij Aljósával. És mintha Aquinói Szent Tamás is megerősítené ezt az — első hallásra értelmiségellenesnek tűnő — álláspontot, pedig őt aligha lehetne a buták közé sorolni: „Lehet, hogy a büszkék felfognak valamit az értelmükkel, de az ízére nem jönnek rá. Ha tudják is, mint vannak a dolgok, mégsem tudják, mi az ízük.” Igaz, a buta és a ráérző is lehet gőgös, agresszív vagy sóatlan. Akárhogy is, a szakember tudománya — bármily nagy tudósé — rendszerint csak részhorizont, és ezért a pluralitás mai világában még ő is ki van téve mind a sokféleség káoszban való elveszettségnek, mind pedig a manipuláltságnak és megvezettségnek. Ennek a világnak elsődleges jellemzője életvilágunk darabokra töredezettsége, a komoly energiákat lekötő, egészségünket és egész-ségünket károsító gyakori szerepváltás. A normák sokféleségének pluralizmusa sokak számára a relativizmus labirintusát jelenti, amelyben az állhatatosság és a hűség erőn felüli erőfeszítést követel, ugyanakkor persze kellőképpen fel is értékelődik. Természetesen felértékelődik az egész-ben látó, az egészet átlátó értelmiségi is, aki Németh László szerint „nem taktikában, kis lépésekben, nyers praktícizmusban gondolkodik, hanem jövőben, távlatokban, világdiplomáciában”.¹ Ehhez a még csak a pozíció és a nomenklátúra szerinti értelmiséginek ízig-vérig értelmiséginek kellene lennie, aki — szemben a csőllátású szakemberrel és a magabiztos funkcionáriussal — reflektál, értelmez, az „érted haragszom” jegyében kritizál, és ha kell, protestál.

Az *Információ* című Örkény-egypercesben a kisablak mögött ülő kisember immár tizennégy éve válaszolt hibátlanul a „Merre vannak a Montex irodái?”, „Hol található a Ruggyanta Hulladékfeldolgozó?” kérdések valamelyikére. Egyszer történt csak, hogy „elnézett a megszűnésbe, aztán így szólt: »Mindnyájan a semmiből jövünk, és visszamegyünk a nagy büdös semmibe«. A hölgy panaszt tett, a panaszt megvizsgálták, megvitatták, aztán elejtették. Tényleg nem olyan nagy eset.” Akik — nem véve észre a rendkívülit, a lényegét, a transzcendálást — így döntöttek, a pozíciójuk és a nomenklátúra szerint ugyan értelmiségiek voltak, hozzájuk képest mégis inkább a kisember volt az értelmiségi, ők meg sokkal inkább funkcionáriusként viselkedtek. Akár *A Mester és Margaríta* Pilátusa. Úgy gondolom, hogy a Bulgakov-regényben az ateista folyóirat főszerkesztője sem értelmiségi, hiába vérprofi vallástörténész, ám a TÖMEGÍR elnökeként a kultúrpolitikai ha-

talom funkcionáriusa. A regénybeli Lévi Máté — bár hűségese tanítvány — szintén nem igazi értelmiség, ugyanis bigott, fekete-fehér gondolkodású, hiányzik belőle a rálátás. A szörnyen műveletlen Iván hiába „író ember”, divatos költő, csak azután válik értelmiségivé, hogy Wolanddal találkozik, aki ebben a műben nem annyira az ördög, mint inkább az „erő része”, a dialektikus gondolkodás képviselője, aki az egész nevében neveti ki és ítéli el a partikularitást. Ebben a regényben szerintem esendősége ellenére is a Mester az igazi értelmiségi, ugyanis a szellem embereként a partikularitással szemben ő képviseli a kreativitást, az iróniát, a szépséget és a szerelmet, és jeleníti meg regényében a hatalom karmában vergődő nagyhatalmú funkcionáriust és az irgalmas jézusi szeretetet.

Láttelel

Keresztény diplomásaink jelentős része hétfőtől péntekig jobbára szakember, szombaton rendszerint telkén kapálgató kispolgár, vasárnap misét, istentiszteletet „hallgató” és „szentségi szolgáltatásokat igénybe vevő” hívő. Nagyobb részük testileg-lelkileg fáradt, akik vagy beleszakadnak a munkába, vagy belefásulnak a munkanélküliségbe, akiknek egészségük és egészsége egyaránt rossz állapotban van. Sokuknak még mindig kisebbségi érzésük van, ezért visszahúzódnak a szerepléstől, a közélettől és a politikától. Azok sincsenek kevesen, akik identitásukban gyengék, és ezért állandóan azt bizonygatják, hogy ők attól, hogy vallásosak, még normális emberek, és nem ritkán erre még rá is játszanak felvett lezserséggel és szabadossággal. Mások keresztény kultúrfölényüket érzékeltetik, ám nagy költőinknek jobbára csak istenes verseit szeretik. Akadnak szép számmal csikorogva becsületes, szögletes „csakazértis” keresztények, akik minduntalan felhorzsolják felebarátaikat. Vannak, akik visszasírják azokat az időket, amikor még istenigazából mártíromkodhattak. Akadnak köztük szép számmal, akik úgy érzik, most végre eljött az ő idejük, és megpróbálják 2015-ben is valahonnan a harmincas évek keresztény kurzusától folytatni. Akadnak — belőlük is akad bőven —, akik tilalomfa-ültetéssel foglalkoznak, kijelölik, mit szabad, mit nem egy jó kereszténynek, és akik másképpen viselkednek, azok hamar megkapják tőlük a „nem keresztény”, az „eretnek”, a „liberális” vagy a „szabadkőműves” címkét. Bizony nem kevesen akadnak olyanok is, akikre ráillik Tarkovszkij Stalkerének megállapítása: „És még ezek nevezik magukat értelmiségieknek?! Nem hisznek semmiben. A hit szerve elsorvadt bennük, mert nem használták.”² És természetesen találhatunk köztük igazi értelmiségieket is. Ők sem tökéletesek, hiszen őket is fenyegetik — Nyíri Tamás szavaival³ — a sárga irigység, az önhittség, a szégyenkezés, a magánzás, a mindenáron jót tevés, a kiábrándulás és a félelem démonai.

²Kamarás István: *Keresztény értelmiség a pluralista társadalomban*. In uő: *Kis magyar religiográfia*. Pro Pannonia, Pécs, 2003.

³Nyíri Tamás: *Lelkünk démonai és angyalai*. Egyházfórum, Budapest, 2004.

Keresztény értelmiségi a „keresztény társadalom” után

A „keresztény társadalom” vége olyan válsághelyzet, mely egyben kegyelmi helyzet is lehet, ha el tudjuk kerülni a tévutakat. Az egyik ilyen az integrizmus, a vallási totalizmus, a vallási hegemonia, olyan fun-

⁴Johann Baptist Metz:
Memoria passionis.
Veszélyes emlékezet a
pluralista társadalomban.
(Ford. Görfői Tibor.)
Vigilia Kiadó,
Budapest, 2008.

Egyházak és értelmiségiek

⁵Tomka Miklós:
Egyház a társadalomban.
PPKE BTK Szociológiai
Intézet, Budapest –
Piliscsaba, 2007.

⁶Lesslie Newbiggin:
Evangelium a pluralista
társadalomban. (Ford.
Boros Attila.) Harmat
Kiadó, Budapest, 2006.

damentalista mozgalmak, mint az „imádkozz és vállalkozz” jegyében hódító evangélikalizmus vagy az Opus Dei. A másik a *Civitas Dei* és a *Civitas Terrenat* radikálisan különválasztó újgnoszticizmus és újmanicheizmus. A harmadik pedig az egyre divatosabb ezoterizmus és miszticizmus. Mindhárom zsákutca vezető funkcionáriusai között szép számmal akadnak keresztény diplomások. Ma még mindhárom irányzattal szemben eléggé gyenge a kritikus reflexió, melyhez keresztény értelmiség szükségeltetik. Johann Baptist Metz⁴ a „kicsiny nyáj” fundamentalista elképzelésével és a polgári szolgáltató egyházzal a „katolikus elefántot” állítja szembe, mely testes és méretes, és ezért nehézkes, de elefántmemóriája van, ami lehetőséget ad a távlatos önkritikára. A mi elefántunk, mi tagadás, meglehetősen vastagbőrű, dacos és maradi, ugyanakkor érzékeny lelkű, ami Metz szerint a *compassio* jegyében álló politikai misztika forrása lehet.

Mi a helye és a szerepe a keresztény vallásnak, egyházaknak és értelmiségi ágenseiknek a differenciálódó, változó, plurális társadalomban? Hogyan fogalmazzák meg a keresztények — immár számszerűleg, kulturálisan és társadalomszervezetileg nem uralmi helyzetükben — identitásukat? És egy kifejezetten keresztény értelmiségieknek szóló kérdés: hogyan artikulálható a keresztény hit értelmes volta és értelemadó természete egyfelől a hívó emberek, másfelől a nem hívók nyilvánossága előtt? Ezekre a kérdésekre válaszolva Tomka Miklós⁵ úgy látja, hogy mindenekelőtt létre kell jönnie a kereszténység új intézményi-szervezeti csíráinak, ugyanis szerinte a plurális profán világ váltakozó kihívásaival történő szüntelen és kikerülhetetlen viaskodás terhét már alig-alig tudja átvállalni a hagyományos vallási intézmény. Ebben a helyzetben szerinte jócskán felértékelődik a keresztény egyének és értelmiségiek szerepe.

Az elmúló „keresztény társadalom” utáni világ egyházai Tomka szerint fokozott mértékben szorulnak az értelmiségiek, és közülük is ki-tüntetetten a társadalomtudományokkal foglalkozók segítségére; olyannyira, hogy a filozófiát mint a teológia szolgálólányát a szociológiának kell felváltania. A „keresztény társadalom” felülről lefelé irányuló igehirdetése helyett nyílt kimenetelű párbeszédre, őszinte egymásra hallgatásra van szükség. Csakis a megszólítottak nyelvén és életkontextusában lehet evangelizálni. Ebben a folyamatban szerintem kulcsszerepet kap a megfelelő kommunikáció, és ez — mint tolmácsolás — megint csak kiemelten értelmiségi feladat. Lesslie Newbiggin⁶ úgy látja, hogy a jövő missziójában az egyházaknak le kell mondaniuk arról, hogy a történelmet kényük-kedvük szerint irányítsák. Az új misszióban az Ország immár nem egy diadalmas kereszties hadjáratban visszaszerzett terület, nem is imperialista világbirodalom, hanem egy ebben a történelemben élő közösség, mely folyamatosan felidézi a jézusi történetet. Döntő mozzanat, hogy miképpen tud életre kelni az Evangélium különböző kontextusokban.

A jövő egyházának küldetése van a világjává vált világ bármiféle ügyében, de csak akkor felelhet meg feladatának, ha elfogadja a világ au-

⁷Michael Creal (szerk.):
*In the Eye of the Catholic
Storm. The Church Since
Vatican II.* Harper Collins
Publishers, Toronto, 1992.

⁸Johann Baptist Metz: i. m.

**Kontraszt-társadalmak
mint jézusi alternatívák**

⁹Herwig Büchele:
*Keresztény hit és politikai
ész.* (Ford. Boros István
et al.) Egyházfórum,
Budapest – Luzern, 1991.

tonómiáját, és lemond a hatalomgyakorlásról. Rémi De Roo kanadai püspök a katolikus egyházra vonatkozóan a következő problémaköröket emeli ki: nők, szegények, ökumené, újraraházasodottak, marginális helyzetűek, szolgálatot elhagyó papok, homoszexuálisok, az emberi személy szentsége, internacionális és interkulturális dialógus az emberről.⁷ Ebben a diskurzusban az egyház társadalmi utópiák mérlegelő képviselőjében jelenhet meg. Az egyháznak a társadalomkritikát olyan prófétai nyelven kell művelnie, mely szaktudományi megalapozása ellenére az egyszerű ember számára is érthető, ez pedig emi-nensen értelmiségi feladat.

Metz⁸ szerint a teológia eddig nem nagyon engedte, hogy a hívő ember kérdést tegyen föl Istennek, például azt, hogy miért engedi ezt vagy azt, márpedig szerinte a modern ateizmus éppen a helytelenül kezelt teodiceiai problematikából nőtt ki. Úgy gondolja, hogy az imádság nemcsak arra való, hogy vigaszt nyújtson, hanem arra is, hogy nyugtalan kérdéseket szakítson föl a szenvedésből. Hozzátehetjük: a hívő értelmiségi lényegéhez is hozzátartozik a kérdező ima. Gáncs Pétertől hallhattuk, hogy Tamás apostol nem hitetlen, hanem az értelmiségi, a kutató, aki hittal kimondja az igazságot, és hite szabaddá teszi őket. Úgy vélem, hogy a dialogizáló imában válhat felnőtté a „keresztény társadalom” utáni vallásos ember, aki a Krisztus-követést jóval inkább útnak, mint egy áldott állapot fenntartásának tartja. Newbigint azt hangoztatja, hogy mivel csak keresői vagyunk az igazságnak, még a képtelenségnek, vagy akár az agnoszticizmusnak is helye lehet a keresztény életben. Szerinte még a dogma sem örök igazság, hanem egy történet, mely nincs bejezve. Így a világ helyes keresztény értelmezése: benne lakni Isten cselekvésének történetében.

Az egykori „keresztény társadalom” — Herwig Büchele⁹ kifejezésével — „strukturakonzerváló” rendszer volt, melyben nagyon kevés az esélye a participatív egyháznak, mely a személyiséggé válás mellett egy igazságos, szabad és dinamikus társadalom feltételeinek megteremtését is segítheti. A katolikus politológus szerint Jézus szava a mindennapi életükben találta „telibe” az embereket, és felbátorította őket, hogy egymással új életet kezdjenek. Az egyháznak, ha Jézust akarja követni, folytatja Büchele, kutatnia kell a relatíve legjobb és reálisan lehetséges eszközök után. Ebben a tekintetben Isten Országa korántsem valamiféle túlvilági álmodozás, hanem a küszöbön álló és sürgető közeljövő, a társadalom megújulásának aktuális programja. Ennek keretében az emberi lét minden területét átfogó társadalmi részrendszereket, úgynevezett kontraszt-társadalmakat kell kiépíteni, melyekre jó példák a bázisközösségek vagy az élő közösségekre épülő egyház-közösségek. A kontraszt-társadalom Büchele elképzelésében nem kontratársadalom, hanem a társadalomért való szolgálat, méghozzá az alkotó etika jegyében. Még az egész társadalmat és a „nagyegyházat” is megtermékenyítheti a keresztény kontraszt-társadalmak kebelében kibontakozó életmód és életminőség. Hogy ez megvalósulhasson, sze-

**Kicsiben és alulról
történő építkezés**

rinte kétféle buktatót kell elkerülni: az evilági messianizmust (mely szerint mi vagyunk az igazak) és az állam helyére lépő „államvallásos” konstantinizmust (ha tetszik, khomeinizmust).

A kontraszt-társadalmak kiépítése kicsiben és alulról építkezés, mely nem a „holnapra megforgatjuk az egész világot” hebehurgya és/vagy öntelt radikalizmusa jegyében folyik. A forradalmi vagy tekintélyelvű megoldásokkal szemben Büchele a mindenkori terepviszonyok figyelembevételét (vagyis a szenttamási okosságot mint realitásérzék) szorgalmazza, és olyan utópia-horizont kialakítását, melynek orientáló értékei a szabadság, a béke, az öröm, az igazság és az igazságosság. Ez a program tehát nem nulla-pontról, hanem magából az elidegenedett valóságból startol, miként Jézus etikája is konkrét helyzetekben született. A jézusi alkotó etika a fennálló hatalommal szemben nem valamiféle ellen-hatalom, hanem türelmes elfogadása annak, hogy rossz is létezik, de abban a reményben, hogy javítható. Ennek az etikának a helyzet, a lehetőségek, a célok, az eszközök, a következmények, az eljárások, a döntések és a megvalósítás egyaránt fontos elemei. Taktikája nem a kisebbik rossz, hanem a viszonylag jobb.

Ezt a programot a „keresztény társadalom” uralkodó egyháza képtelen megvalósítani. A kontraszt-társadalmak egyházában minden egyes hívő, minden egyes közösség prófétaként szólhat és cselekedhet, az egyházi hivatallal való indokolt szembeszegülés adott esetben éppenséggel a Lélek működése lehet. Ez az egyház tehát nem monarchikus, nem demokratikus, hanem krisztokratikus, és Jézus benne az értelmező középpont.¹⁰

A keresztény kontraszt-társadalmak ágensei között a keresztény értelmiségiek olyan emberek, akik az Evangéliumban találják meg létük alapjait, akiknek nyelvismerete — a szakmai és a tudományos nyelvek mellett — a holisztikus nyelvre is kiterjed. Ez pedig a misztika nyelve.¹¹ Nem a miszticizmusé, ugyanis a misztika lényege az Isten, a szeretet megtalálása lényünk legbelsejében, méghozzá úgy, ahogy erről Martin Buber, Anthony de Mello,¹² Jálics Ferenc vagy Ottlik Géza beszélnek. Az értelmiséginek, vagyis az univerzalitás emberének, valamennyire ezt a nyelvet is értenie és beszélnie kell. Az énrre figyelve és ugyanakkor megfelelően önmagunkról magát a létet tapasztalhatjuk meg, tanítják ezek a mesterek. „Mindenki csak olyan mélyen tud találkozni a másikkal, amilyen mélyen saját mélységébe tud leereszkedni”, figyelmeztet Jálics,¹³ „Annál jobban közeledünk egymáshoz, minél beljebb haladunk önmagunkban, magányunk közös centruma felé”, tanítja Ottlik.¹⁴ Csak így kerülhető el az individualizmus és a kollektívizmus Szküllája és Kharübdiszé.

A „keresztény társadalom” utáni kornak kulcsfigurája kell legyen az irgalmas szamaritánus, aki a szenvedő ember fölé hajol, ha pedig értelmiségi, akkor feladata nem csupán az irgalmasság művelése, hanem egyben a civil társadalom építése is. A közéleti szamaritánus felkarolván az út mellől az összevert embert, még egy táblát is kitesz oda, mely arra figyelmezteti az arra járókat, hogy ez veszedelmes környék,

¹⁰Herwig Büchele: i. m.

¹¹Henri Boulad: *Misztika és elkötelezettség*. (Ford. Viz László.) Ecclesia, Budapest, 1998.

¹²Martin Buber: *Én és Te*. (Ford. Bíró Dániel.) Európa, Budapest, 1991; Anthony de Mello: *Ébredj tudatára*. (Ford. Máté János.) Gondverő Kiadó, Budapest, 1999.

¹³Jálics Ferenc: *Szemlélődő lelkigyakorlat*. (Ford. Varga Péter Pius.) Manréza – Korda, Dobogókő – Kecskemét, 1994, 349–350.

¹⁴Ottlik Géza: *Iskola a határon*. Magvető, Budapest, 1999, 426.

de még berohan az önkormányzatra, és — ha nem megy érvekkel, az asztalra csapva — követeli, hogy az állampolgárok adójából növeljék a közbiztonságot.

Hazai példák

A kontraszt-társadalmiság jelenségei — melyek animátorai és katalizátorai között rendre ott található a keresztény értelmiségiek — hazánkban is fel-felbukkannak. Megtalálhatjuk ezeket több neo-protestáns egyház — például a baptisták, a metodisták, az adventisták, a pünkösdisták, a Manahaim Gyülekezet — szegényeket, betegeket, elhagyottakat, fogyatékosokat, büntetés alatt állókat gondozó tevékenységében, mely rendszerint élő közösségekre épül. Ilyeneknek tartom a katolikus váci egyházmegye „szamaritánus” pasztorációjának legmeggyőzőbb elemeit: az egyházmegyei cigánypasztoráció műhelyét, a Ceferino házat, a drogos fiatalok Szegletkő Gyermekotthonát vagy az Egykereszt gitáriskolát. Beer Miklós püspök — mindemellett és mindenekelőtt — arra ösztönzi a hívő családokat, hogy patronáljanak egy-egy rászoruló családot. Úgy véli, hogy az egyházmegyei költségvetésben meg kellene fordítani a műemlék templomok restaurálására és a cigánypasztorációra fordított összegek 10:1-es arányát, az utóbbi javára.

Ritka ma még a hivatalos szegényellenes elveket és gyakorlatokat kritizáló olyan fellépés, mint a Szent Egyed Közösségé, akik — afféle közéleti szamaritánusként — politikai fellépés formájában demonstrálták a Jézustól tanult szeretetet, kiállva a közterületen „életvitelszerűen lakók” mellett, mondván: „A törvényjavaslat nemcsak embertelen, hanem ésszerűtlen és célszerűtlen is. A javaslat az utóbbi idők otthontalanokat és koldusokat sújtó intézkedési sorába illeszkedik. Ahol hiányzik az együttérzés a legnyomorultabbak iránt, ott senki sem lehet nyugodt.”¹⁵

Ma még eléggé ritka hazánkban a paradigmaváltásra utaló jel a különböző egyházi stratégiákban. Az evangélikus egyházban több ilyen mozzanat szerepel: „Kezdeményező, szolgáló, képző egyház”, „Fontosnak tartjuk a lelkészek és nem-lelkészek közösen lefolytatott kulturált vitáját egyházi sorskérdésekről”, „Mindennapokban vállalható életstílus kidolgozása, egyszerű, természetes, fenntartható és környezettudatos élet”, „Kiscsoportos és házcsoportos közösségi hálózat”, „Hagyományos istentiszteleti forma családbarát átszervezése”, „Szociális alapszolgáltatások egy részének felvállalása: étkeztetés, házi segítségnyújtás, támogató szolgálat, tanyagondnoki szolgálat, utcai szociális munka, családsegítés, gyerekjóléti szolgálat, szociális nappali ellátás és családi napközi”.¹⁶ Hogy valóban felépülhet immár élő kövekből a paradigmát váltó evangélikus egyház, ennek meggyőző előjeleit érzékelhetjük a két évenkénti Szélrózsa ifjúsági találkozókön, melyeket a játékoság, felszabadultság, kreativitás és nemzedéki, habitusbeli, vallási, felekezeti és világnézeti sokfélség közötti dialógus és együtt-ünneplés jellemez.¹⁷

Steinbach József református püspök beszámolójában¹⁸ is olyan kérdésekkel találkozhatunk, melyek ugyancsak a „keresztény társadalom utáni” paradigmaváltás esélyére utalnak: „Tudjuk-e kommunikálni a

¹⁵A Sant'Egidio közösség a hajléktalanok mellett – Emberségünk veresége; <http://archiv.evangelikus.hu/lapszemle/a-sant2019-egidio-koezoesseg-a-hajlektalanok-mellett-2013-embersegunk-veresege>

¹⁶„Élő kövek egyháza” – az evangélikus megújulás stratégiája. Budapest, 2008.

¹⁷Kamarás István: Szélrózsa a szomszéd rétjén. Egyházfórum, 2008/5. 21–30.

¹⁸Steinbach József: Püspöki beszámoló. Dunántúli református lap, 2011/3. 6–8.

konkrét, jól megismert helyhez igazított Evangéliumot? Képes-e a Református Egyház, hogy identitását az adott körülmények között felismerje és újragondolja? Észre vesszük-e, hogy a ma embere határozottan elutasítja a zárt tanrendszereket, mert a ma embere tele van kérdésekkel, és semmit sem akarnak egy aszimmetrikus kommunikációban készen elfogadni? El tudjuk-e fogadni az úgynevezett holisztikus missziót, miszerint a gyülekezet legyen jelen a világ és a jelen természetes közegében, gondolva itt a kulturális, társadalmi, gazdasági, politikai közegekre? Lehet-e az Evangélium jó értelemben vett természetes közbeszéd tárgya?”

A kedvező előjelek között megemlíthetném még — ha tetszik, eléggé önkényesen kiragadott példaként — a Sacré Coeur apácák és a jezsuiták lelkeségi központjait, a meleg embereknek hitük megélésére teret és közösséget kínáló Mozaik Közösséget, a Pál Ferenc körül kibontakozó mozgalmat, a kaposvári Varga László közösségek közösségéből összeszövődő egyházközségét, a protestáns berkekből pedig a már említettekén kívül a fiatalos és dialogikus Evangélikus Hit-tudományi Egyetemet, a reformátusoknál Hajdú Zoltán Levente szőládi és Steinbach József balatonalmádi, az evangélikusoknál Donáth László csillaghegyi, Mesterházy Balázs harkai és Smidéliusz Gábor Deák téri gyülekezeteit, az adventisták terézvárosi gyülekezetét, valamint Iványi Gábor többfunkciós közösségét. Hogy mindez már elég sok, vagy még eléggé kevés, hogy már túl későn, vagy még éppen idejében történik, azt társadalomtudományi eszközökkel eléggé nehéz megállapítani. A zsidó származású párizsi bíboros, Jean-Marie Lustiger meghökkentő kijelentése szerint azonban „a kereszténység még gyermekcipőben jár Európában, virágzása csak most kezdődhet”.¹⁹ Mit mondhatunk erre? Hiszem, mert lehetetlen? Hiszem, mert lehetséges?

¹⁹Jean-Marie Lustiger:
*Liberalizmus a politikai
és társadalmi életben.*
(Ford. Ambrus Gabriella.)
Vigilia, 1992. február,
111–112.

**Homo politicus
christianus**

A keresztény értelmiséginek, aki a közügyek embere is, kötelessége kellene legyen a politizálás; természetesen kinek-kinek képessége, állapotbeli kötelessége, vérmérséklete és lehetősége szerint. Csakhogy keresztény diplomásaink jelentős része manapság hatalom-undorban szenved. A hatalmat (és így a politikát is) sokan mocskos dolognak tartják, nem gondolva arra, hogy az ember éppen az a lény, akinek lehetnékje lehet, aki (vagyis mindenki) rendelkezik több-kevesebb hatalommal. A hatalmat visszautasítók az ezzel járó felelősségtől is szabadulni akarnak. Nem tudatosítják, hogy hatalom nélküli ember nem hathat, nem adhat, hogy nemcsak visszaélni, hanem élni is, sőt éltetni is lehet a hatalommal. Ebben a tekintetben eléggé nagyfokú a bizonytalanság a keresztény diplomások körében is, akik közül sokan távol tartják magukat még a közélettől is. Mások a közéletre igennel, a politikára nemmel szavaznak (ami persze fából vaskarika), ismét mások csak a pártpolitikától határolják el magukat, a pártokat is elfogadók nagyobb része pedig csak „keresztény” pártokban gondolkodik, és csak kisebb részük tud elképzelni bármilyen, az alapvető emberi értékeket tiszteletben tartó pártok támogatóiként keresztényeket.

**A hazai közállapotok
és a keresztény
értelmisségiek**

Mit tehetnek ma hazánkban a keresztény értelmisségiek egy olyan világban, ahol fogy a szabad levegő, ahol a nemzeti együttműködés rendszerét felülírja az országos rendetlenség, ahol a fékek és egyensúlyok hiányában a törvényhozás nem tud (és nem is akar) ellenállni a politikai voluntarizmus kísértésének, majd élvezettel való gyakorlásának, ahol égbekiáltó a részvétlenség és nemtörődömség, ahol még a hivatalos katolikus egyház sem lép fel hathatósan a szegények, a megbélyegzettek, a megalázottak és egyáltalán az emberi méltóság ügyében? Könnyű egyetérteni Deák Dániel kérdésekbe foglalt diagnózisával, nehezebb azonban állást foglalnunk abban, hogy inkább Horányi Özsébbel értsünk-e egyet, aki szerint „ne abban versenyezzünk, ki tud még hangosabban protestálni a fennálló rendszer ellen”,²⁰ vagy Deákkal, aki szerint „nem érthetünk egyet azzal, hogy az ijesztően romló helyzetben nem lenne itt az ideje a hangos protestálásnak. A társadalom polarizálódik, és ilyen viszonyok között nem takarítható meg a világos állásfoglalás: az igen legyen igen, a nem nem.”²¹ Horányi azonban nem akarja, hogy egyáltalán ne protestáljunk, mert van, amikor tiltakoznunk kell, de elsődleges tennivalónk a demokratikus társadalom alulról, autonóm kis közösségekből történő újjáépítése lenne.

Deák úgy véli, hogy csak a jók (vagyis a pozitív értékeket felmutató személyek) között lehet közvetíteni, más viszonylatban próbálkozni nemcsak értelmetlen, hanem egyenesen erkölcstelen. Ezzel szemben Jézus bensőséges beszélgetést folytat egy szamaritánus asszonnyal, Assisi Szent Ferenc a legenda szerint nemcsak a szultánt, hanem még a sátánt is meg akarja téríteni, Ferenc pápa pedig nem szűkíti le a dialógust az értékválasztásaik alapján szalonképesekre. Eszerint nekünk, keresztény értelmisségieknek egyenesen erkölcsi kötelességünk animátorként, tolmácsként, mediátorként, moderátorként segíteni a mindenféle viszonylatban létrejövő és létrehozható diskurzust, meghozzá — Horányi kifejezésével²² — a participatív kommunikáció jegyében. Eminens feladatunk tehát a megbékélés és a kiengesztelődés folyamatainak katalizálása, ám ennek érdekében természetesen az ütközést jelentő dialógust is fel kell vállalni. Az ütközés azonban nem eredményezhet kizárást, sőt — Szalézi Szent Ferencet követően — mindenkit el kell fogadunk útitársnak. Az egyház Schillebeeckx szerint²³ a párbeszéd szentsége, és ebben a diskurzusban az egyház társadalmi utópiák mérlegelő képviselőjét kell, hogy ellássa. A mérlegelés természetesen nem jelenthet hűvös semlegességet, hanem — mint Ferenc pápa szorgalmazza — „be kell szállnunk a politikába, mert a politika a szeretet egyik legmagasabb formája, mert a közjót keresi”.²⁴ A szeretet jegyében történő politizálás keretében megvalósuló igazságtétel — ahogyan Metz gondolja²⁵ — az ellenzéki felebarát átölelésével történik.

Deák — kétségkívül jogos és erkölcsileg is indokolt — felháborodásában belehergeli magát egy olyanfajta álláspontba, mely szerint az, aki ma nem hangos, az beáll a csöndben tűrők, a megalkuvók sorába. A protestálás jogát és fontosságát sem tagadva magam

²⁰Horányi Özséb:

Demokráciadeficit.

Sándor Zsuzsa interjúja.
168 óra, 2014. június 20.

²¹Deák Dániel: *Lehet-e
élet a nemzeti együttmű-
ködés rendszerében?;*

Mérleg online,
2014.08.05.

²²Horányi Özséb: *A kom-
munikáció participációra
alapozott felfogásáról.*

In uő. (szerk.): *A kommu-
nikáció mint participáció.*
AKTI – Typotex, Buda-
pest, 2008, 246–265.

²³Edward Schillebeeckx:
*Tension between Church
and Faith.* Concilium,
1970:71:B

²⁴Kamarás István:
A látogatás szentsége;
www.evangelikus.hu,
2014.02.03.

²⁵Johann Baptist Metz:
*Az új politikai teológia
alapkérdései.* (Ford. Görfői
Tibor et al.) L'Harmattan,
Budapest, 2006.

²⁶Gerd Theissen:
A Jézus-mozgalom. Az értékek forradalmának társadalomtörténete. (Ford. Szabó Csaba.) Kálvin Kiadó, Budapest, 2006.

az alternatívát állító és a jézusi utópia-horizont szellemében alulról építkező, a lelki, szellemi és társadalmi értelemben létrejövő kont-raszt-társadalmak keretében a jézusi erőszakmentes értékforradalmat segítő²⁶ keresztény értelmiségnek szurkolok. Másképpen: nekünk, keresztény értelmiségieknek egyik legfontosabb feladatunk — Horányi szavaival — jövőre orientált ajánlattétel társadalmunknak.

Teendők

Mindezek után itt és most mit tehet egy keresztény értelmiségi?

— Először is keresztény diplomásból keresztény értelmiségivé válik, ami egyben lelki megújulást is jelent.

— Az alkotó cselekvés jegyében ad, szakmájában és az eklézsiában egyaránt.

— Segíti a helyi társadalom erősödését, benne természetesen a keresztény értékeket is képviselve, egyszerre két — egybeépülő — ország (hazánk és Isten Országá) polgáraként.

— Bátran és szeretettel kritizálja az állami és társadalmi szervezetek és intézmények fogyatékoságait, valamint egyháza klerikalizmusát, konzervativizmusát, féltékenységét, butaságát, rendtelenségét és bigottságát.

— Segít közelmúltunk (beleértve egyháza történetét is) feldolgozásában, nem az elszámoltatás, hanem a helyretevés szándékával.

— Segít feltérképezni a bennünk (keresztényekben) meglévő előítéleteket, igyekszik megakadályozni az előítéletes viselkedést, harcol a keresztény körökben még mindig felbukkanó antiszemitizmus és egyéb kirekesztő izmusok ellen.

— Szakszerű, versenyképes és nyereséges gazdasági vállalkozások keretében a tisztas ipart űzve kamatoztatja a kapott talentumokat, segíti a gazdasági intézmények etikai kódexeinek kidolgozását, szorgalmazza a környezetkímélő, humanista gazdálkodást és fogyasztást.

— Tapintattal és szakmai felvértezettséggel vesz részt a hívek tanításában, nevelésében és ízlésük formálásában.

— Segít előrelépni a keresztény felnőtt-képzésben és értelmiség-nevelésben.

— Magával viszi — elsősorban élete példájával — a keresztény szellemet az oktató-nevelő intézményekbe, a lehetséges pedagógiai rendszerek közül igyekszik a legjobbat választani, azt az adott helyzetre alkalmazni, és a legszínvonalasabban megvalósítani.

— Politizál, vagyis a köz ügyeivel foglalkozik, értékek és érdekek képviseletében, ki párttagként, ki parlamenti képviselőként, ki a szülői munkaközösség tagjaként.

— Közvetít, tolmácsol kényes ügyekben állam és egyház, hívek és az egyház vezetői, katolikusok és protestánsok között, és minden más esetben, amelyben felelősséget érez.

— A bálnákat navigáló pilótahalak legendának bizonyultak, de a tengerjáró hajókat a kikötőbe segítő révkalauzok ugyancsak valószínűsíthetően. A keresztény értelmiségiek az egyház hajóját kikötőbe segítő révkalauz szerepében munkálkodhatnak.

— Keresi a helyét a helyi, az országos és az egyházi nyilvánosságban és tömegkommunikációban.

— Mint demokrata keresztény önérettel szolgálja egyházát, szeretettel vissza-tegezi felebarátait püspökéig bezárólag.

— Törekszik az egész-ségre, levetkőzi a teljességet akadályozó izmusokat.

— Teljes szívvel kinevet mindenféle partikularitást, beleértve a sajátjait is.

Fohász Mi lehetne manapság a keresztény értelmiség imája? Talán ilyesmi: Uram, letargiámat gyógyítsd liturgiával! Vedd le rólam a szemelenczót! Adj nekem teret, energiát, ihletet és hitet! Óvj meg attól, hogy gőgös porszem legyek, hadd válhassak alázatos világitótoronnyá, ahogyan ezt Te elrendelted! Ámen.

A VIGILIA KIADÓ AJÁNLATA 20% kedvezménnyel

Újdonságok:

<i>Walter Kasper</i> : Ferenc pápa – a gyengédség és a szeretet forradalma.....	2.300,-	1.840,-
<i>Alois testvér</i> : Taizé ma.....	2.400,-	1.920,-
<i>Notker Wolf</i> : Életszabályok – a Tízparancsolat.....	2.500,-	2.000,-
Karácsony titka.....	3.200,-	2.560,-
A csend történései. Szakralitás, Biblia a mai magyar irodalomban és művészetben.....	2.900,-	2.320,-
<i>Teréz Anya</i> : Ahol szeretet van, ott az Isten.....	3.800,-	3.040,-
<i>Notker Wolf</i> : Ne nyugtalankodjék a szívetek!.....	2.800,-	2.240,-

További akciós könyvek:

<i>Teréz Anya</i> : Jöjj, légy a világosságom!.....	3.000,-
XVI. <i>Benedek</i> : Isten velünk van minden nap.....	2.000,-
<i>Hans Joas</i> : A hit választása.....	2.000,-
Az ismeretlen Rónay György	1.800,-
<i>Elisabeth Kübler-Ross</i> – <i>David Kessler</i> : Élet-leckék.....	2.500,-
<i>Timothy Radcliffe</i> : Vesd bele magad!.....	1.500,-
<i>Timothy Radcliffe</i> : Miért vagyok keresztény?.....	1.200,-
<i>Timothy Radcliffe</i> : Miért járunk misére?.....	1.200,-
<i>Lukács László</i> : Az Ige asztalánál.....	1.000,-
Karácsony fényei.....	1.800,-

Megvásárolható vagy megrendelhető a Vigilia Kiadóhivatalban és a honlapunkon:

1052 Budapest, Piarista köz 1. IV. em. 420.

Telefon: 36-1-317-7246; 36-1-486-4443; Fax: 36-1-486-4444;

E-mail: vigilia@vigilia.hu; Honlap: www.vigilia.hu